

terület felvevő szerepe kifejezetten a válság időszakában erősödött meg. A mozgás iránya érthető, hiszen a válság legerősebben az ipart érintette, melynek foglalkoztatási súlya 15 százalékról 13 százalékra csökkent. A válság után viszont az ipar újra létszámfelvevővé vált.

A tanulmány rámutatott arra, hogy a munkaerőfelmérés-adatok paneljellegének kihasználásával igen gazdag információforráshoz lehet jutni, mely segít a munkaerőpiacon zajló folyamatok jobb megismerésében. A vizsgálat jelezte, hogy a cseh mobilitás nemzetközi összehasonlításban alacsony és trendje is sajátos. Az alacsony mobilitás a neoklasszikus közgazdasági elméletek szerint az optimális erőforrás-allokáció ellen hat, viszont kevesebb beruházást igényel a humán tőkébe, mint az, ha az egyén gyakori foglalkozásváltásra kényszerül. A válság időszakának adatai igazolták azt az előfeltételezést, hogy ebben az időszakban nőtt a kényszerű munkahely-változtatás aránya, s emiatt emelkedett a foglalkozási mobilitási ráta épp úgy, mint az ágazati. A mobilitási adatok alakulásában szerepet játszik az a tény is, hogy a véleményfelvételek szerint a cseh munkavállalók a karrierrel többre értékelik a biztos munkahelyet.

Lakatos Judit

PhD

E-mail: Judit.Lakatos@ksh.hu

Vlasenko, P. – Cunningham, S. R.:

Az emberek által érzékelt infláció összehasonlítása: A napi árindex és a fogyasztói-árindex

(Capturing the Inflation that People Experience: The Everyday Price Index vs. the Consumer Price Index.) – *American Institute for Economic Research*. Working Paper 004. June 2015. pp. 1–29.

Az infláció hatással van a vásárlóerőre és az emberek jólétére; a múltbeli árváltozások

alakítják, és ezért kell, hogy a fogyasztók számára fontos termékek árváltozásait jól mérjük. Az inflációs várakozás befolyásolja a fogyasztási, megtakarítási és egyéb döntéseket.

A fogyasztók által érzékelt infláció lehet, hogy különbözik attól, amit a CPI (consumer price index – fogyasztói-árindex) jelez. Az emberek aszerint gondolkoznak, amit látnak, a naponta vásárolt termékek árait. Ha azok emelkednek, az fontosobbnak tűnik, mint a sokkal többre kerülő iPad vagy mosógép árának csökkenése.

A tanulmány célja egy olyan árindex kialakítása, ami a napi döntéseknél releváns. Azt is látni fogjuk, miért van szakadék az emberek által érzékelt és a CPI által jelzett infláció között.

Az EPI (everyday price index – napi árindex) a mindennapos fogyasztás termékeinek árváltozását méri. A cél a fogyasztók által tapasztalt tényleges árváltozásoknak mérése, ami természetesen befolyásolja az érzékelt (perceived) inflációt.

Vlasenko és Cunningham írásuk bevezetőjében áttekintést adnak a mért és érzékelt infláció szakirodalmáról. Több szerző vizsgálta azt a közismert jelenséget, hogy azokban az országokban, ahol a eurót bevezették, a lakosság nagyobb áremelkedést vélelmezett, mint amekkorát a CPI jelzett. Néhány esettanulmány ismertetése után a szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy az emberek becsléseit azokra a közelmúltbeli árakra alapozzák, amelyekre legjobban emlékeznek és leggyakrabban találkoznak. Azzal is számolni kell, hogy az áremelkedés nagyobb nyomot hagy az emberekben, mint az árcsökkenés. Mindezek az érzékelési torzulások vezetnek ahhoz, hogy az érzékelt infláció általában magasabb a CPI által jelzethetnél.

Nagyon nehéz, szinte lehetetlen az említett érzékelési hatások számszerűsítése. Ennek ellenére Németországban kísérleteket végeztek

az IPI (index of perceived inflation – érzékelt infláció) mérésére. Ennek lényege az volt, hogy a gyakori vásárlások és az áremelkedések nagyobb súlyt kaptak az indexek kiszámításánál. (A CPI-ban szerepelnek a ritka és nagy összegű vásárlások, melyek hosszabb távon kétirányú mozgásokat idézhetnek elő.)

Más tényezők is hatással lehetnek az IPI és CPI eltérésére. Ilyen a minőségi korrekció a tartós fogyasztási cikkeknel. De idesorolható néhány szolgáltatás és a lakbérek is.

A tanulmány célja az EPI kialakításával nem a fogyasztói érzékelés mérése volt. Olyan mérő eszközt akartak kialakítani, ami a mindennap vásárolt egyszerű termékek árváltozását méri. Így az EPI a valós tapasztalatokon alapul, és inkább szerepet játszhat a háztartási költségvetés megtervezésében, mint a CPI.

Az EPI a rendszeres mindennapi vásárlások árváltozásait méri, ami különbözik a CPI által mért termékkörrel, lényegében ez utóbbinak részhalmaza. Az EPI termékei közé olyanok kerülhetnek be, amelyeket 1. gyakran, legalább havonta egyszer vásárolnak; 2. nem lehet hosszú távon szerződésileg rögzíteni az árakat. Ez más szóval azt jelenti, hogy mindig a tényleges árakkal kell számolni. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a Laspeyres típusú EPI nem egy korszerűsített inflációs mérőszám. Technikailag a CPI reprezentánsai közül kerülnek kiválasztásra azok, amelyek az említett feltételeknek megfelelnek. A havonként változó súlyok, a CPI-hez hasonlóan, a fogyasztásban elfoglalt szerepükkel arányosak. Az EPI esetén nincs szezonális kiigazítás, a számítása során használt termékek a teljes fogyasztás mintegy 37 százalékát teszik ki. (A tanulmány bemutatja az EPI fogyasztási kategóriánkénti súlyait.)

Az 1987-ig visszamenőleg elvégzett számítások eredményeit a szezonálisan nem kiigazított CPI-U-val (CPI for all urban – városi lakosság fogyasztói árindexe) hasonlították össze. A két index 2000-ig nagyon hasonlóan alakult, mind-

kettő mintegy 55 százalékponttal emelkedett, 2001 januárjától az EPI észrevehetően nagyobb növekedést mutatott. A további években, 2014-ig a CPI-U 35 százalékkal, míg az EPI 46 százalékponttal nőtt. Az eredmények azt is jelzik, hogy a napi árak volatilisabbak voltak, mint a CPI-U árai. Ez egyben azt is jelzi, hogy az érzékelt infláció csak 2001 után volt valamelyest magasabb, mint a CPI.

Az EPI fogyasztói kosarának összeállítása heurisztikus volt. Ezért olyan számítások is készültek, miként alakult volna az EPI, ha kivettek volna egyes tételeket (például a dohányt, az alkoholos italokat stb.). Az eredmények nem változtak. Csak a ruházati termékek ármozgása mutatott valamelyes eltérést, ami azonban nem volt része az EPI-nek.

A tanulmány a továbbiakban részletesen bemutatja, hogy különböző tényezők miként befolyásolták az ármozgásokat.

Az EPI volatilitása magától értetődő, mivel viszonylagosan több olyan tételt tartalmaz (élelmiszerek, üzemanyagok) amelyek ára meglehetősen „mozgékony” és a figyelem előterében vannak.

A két index között 2001 után mutatkozó különbségeket részben a minőségi korrekciók okozták, mivel a CPI-ben vannak tartós fogyasztási, elektronikai, műszaki termékek, amelyekhez hasonló csökkenő ártendenciájú cikkek az EPI-ben nincsenek. Rámutat az összeállítás arra is, hogy az importverseny változása is (eltérő) hatással lehetett az EPI-re és a CPI-re.

Mint arról már volt szó, 2001 után az infláció volatilitása növekedett. A józanész azt sugallja, hogy az élelmiszer- és az energiaárak bizonytalansága növelte az infláció volatilitását. Ennek bizonyítására összehasonlították négy termék: az élelmiszerek, a hajtóanyagok, a háztartási energia és minden energiatermék inflációjának szórását 1988. január és 2000. december, valamint 2001. január és 2014. decembere közötti időszakokban. Az eredmények

azt mutatták, hogy az élelmiszerek esetében a sejtés nem bizonyult igaznak, mivel a szórás közel azonos volt (1,48 és 1,43). A másik három termék esetében a szórás a második időszakban sokkal nagyobb volt (hajtóanyagok: 12,56, 20,13; háztartási energia: 2,30 5.84; energiatermékek: 12,59, 19,86).

A napi árak befolyásolják a múltbeli és a jelenlegi inflációs helyzetet, tehát befolyásolják az inflációs várakozásokat vizsgáló felvétel kérdőívében feltett kérdésekre adott válaszokat is. A Federal Reserve Bank of Philadelphia professzionális előrejelzői körében végzett felmérésből az volt várható, hogy a CPI alakulására vonatkozó kérdésre adott válaszokat a CPI múltbeli alakulása befolyásolja leginkább. Ugyanakkor, ha a kérdést úgy tennék fel egy lakossági felmérésben, hogy miként fognak alakulni az árak általában, akkor az EPI alakulása lenne a meghatározó.

Az a szerzők hipotézise, hogy a napi árak az inflációs várakozások megítélésénél jobban alkalmazhatók, mint a CPI. E hipotézist két felvétel segítségével (lakossági felvételben és a professzionális előrejelzők kikérdezésével) vizsgálták. Ehhez a Granger oksági (causality) tesztet használták, ami alkalmas arra, hogy eldöntse az EPI vagy a CPI alapján lehet jobban előrelátni a várható inflációt. A hipotézis az volt, hogy a lakosság körében az EPI, a professzionális előrejelzők körében pedig a CPI a megfelelő. 2000 végéig nem volt észlelhető különbség, de 2001 után a két index különbözőképpen viselkedett. A részletesen ismertetett eredmények igazolták a hipotézist.

Az EPI célja, hogy jelezze az emberek árváltozásokkal kapcsolatos napi tapasztalatát.

Adódhat olyan érzés, hogy a vásárlási tapasztalatok eltérő mértékű inflációt érzékeltenek, mint a CPI. Mint láttuk, 2001 után az érzékelt infláció nagyobb volt, mint amit a CPI jelzett. Az, hogy az egyéni infláció eltér az átlagostól, az természetes.

Mint láttuk, 2000-ig mindkét mutató együttmozgott. Később a helyzet megváltozott, és a CPI nem volt elég egyedüli mutatószám. Az EPI olyan személyek számára lehet releváns, akiknek nincsenek változó lakásköltségük (saját lakás), nem akarnak nagy értékű tartósfogyasztási cikkeket. Sok ilyen ember van, például a nyugdíjasok nagy része. Az, hogy 2001 után a CPI és az EPI szétváltak és az utóbbi volatilis lett, azok számára, akiknek fix jövedelmük van, költségvetésük tervezése több gondot igényel.

Összefoglalva, az itt bemutatott EPI a naponta vásárolt termékek ármozgásait követi nyomon, amiknek viselkedése 2001 után megváltozott, a CPI lelassult, 2000 előtt mintegy 3,3 százalék volt évente, utána pedig mindössze 2,3 százalék, míg az EPI dinamikája 3,1 százalékot tett ki. Ez magyarázza, hogy az emberek nagyobb inflációt érzékelnek, mint amit a CPI mutat.

Az EPI nem egy alternatív árindex, hanem a mindennapos észleléseket jelzi. Az általános lakossági felmérések szerint nagyobb az előrejelző ereje, mint a CPI-nek. 1987 óta vannak EPI-számítások, és a tapasztalatok érdekesek.

Marton Ádám

kandidátus, a KSH ny. osztályvezetője

E-mail: Adam.Marton@ksh.hu